

UN CĂRTURAR CIPARIAN

Ion BRAD

(București)

Îmi iau îngăduința să-i spun așa sărbătoritului nostru VASILE FRĂȚILĂ, la cei 65 de ani săi, socotind că am mai multe îndreptățiri s-o pot face.

Mai întâi, fiindcă satul Pănade, unde a venit pe lume, cu peste 200 de ani în urmă, Timotei Cipariu, ține acum de comuna Sâncel unde s-a născut și Vasile Frățilă. Cum s-ar zice, ne-am trezit, peste timp, toți trei consăteni. Apoi, fiindcă în *Jurnalul* său fragmentar, scris pe la 1850, Timotei Cipariu nota: „Maică-mea, Salomia, fu născută în Sâncel, fata lui Frățilă Mihăilă și a Truței Maria“. Frățilă, o adevărată înfrățire de nume și de destin! Cred că pot spune așa, fiindcă nici unul dintre numeroșii intelectuali născuți în aceste străvechi sate românești — atestate documentar încă din secolul XIII — nu s-a identificat atât de mult ca Vasile Frățilă cu pasiunea devoratoare a „părintelui filologiei române“ — studiului cuvântului, al limbii și literaturii populare.

Să nu uităm că, abia ieșit de pe băncile vestitelor școli ale Blajului și ale Universității din Timișoara, Vasile Frățilă a fost în stare să-și treacă doctoratul cu o teză intitulată *Graiul de pe valea inferioară a Târnavelor*. Și o făcea cu brio, în urma unor cercetări minuțioase pe teren, a studierii tuturor izvoarelor scrise, relevând tot ceea ce putea să însemne autenticitate și adevăr științific.

Avea, deci, pe această cale exemplul lui Cipariu însuși, cel care a iubit și a studiat ca nimeni altul limba română. În 1861, când se naștea ASTRA, asociația transilvană pentru înaintarea literaturii și culturii poporului român, ca o nouă și

puternică stavilă în fața opresiunii și tendințelor de deznaționalizare a românilor, el rostea acest emoționant elogiu al limbii materne: „Însă din toate aceste ruine, Providența ne-a conservat, în aceste dureri cumplite, un tezaur neprețuit, pe care nu ni l-au putut răpi nice sabia învingătorului, nice cruzimea tiranului care domnea pe corpurile noastre, nice puterea fizică, nice politica infernală, — un tezaur născut cu noi, de la fățele maicii noastre, dulce ca și sărutările măicuțelor când ne aplecau la sânul lor, tezaur mai scump decât viața, tezaur care, de l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată ca cineva cu puterea au cu înșelăciunea, au cu numele să ni-l răpească din mâinile noastre — atunci mai bine, mai bine să ne înghită mormântul de vii, să ne adunăm la părinții noștri cu acea mângâiere că nu am trădat cea mai scumpă ereditate, fără de care nu am fi demni de a ne numi fiii lor: limba românească“.

Numai Eminescu, trecut și el prin Sâncel spre „Mica Romă“, în primăvara lui 1866, avea să mai formuleze asemenea idei și cuvinte inspirate!

Pe urma lor, cunoscutul folclorist Ioan Pop-Reteganul, învățător în Sâncel între 1884-1886, iar mai târziu, profesorul meu de istorie Teodor Seiceanu (1913-2004), născut și viețuind mulți ani în Sâncel, au cules cântece și texte semnificative din această autentică vatră românească. (Am avut cinstea să prefățez atât culegerea sa de folclor, *Târnava cu apă rece*, cât și monografia exemplară *Sâncel — 750 de ani*, publicate de harnica editură Astra din Blaj.)

Dar cum aș putea să nu-l admir și pe continuatorul acestora și al tuturor cărturarilor blăjeni, profesorul universitar Vasile Frățilă, care în prima sa carte, tipărită doar pentru uzul studenților săi, în 1982, își documenta unele aserțiuni cu exemple culese din gura regretatului meu frate Teodor, însurat cu Leontina din Sâncel, ca și din primul meu roman, *Descoperirea familiei*, apărut în 1964! Și tot el, cum era firesc, a identificat și rădăcinile toponimului *Sâncel*, provenind din latinescul **sumcellus*, împrumutat, prin derivație, și unui deal înalt, *Sumat*, din hotarul satului, care de-acolo s-a mutat în vale.

Filologul și cercetătorul neliniștit și scrupulos se oprește, de asemenea, pe îndelete, la numele și istoria satelor pe care le cunoștea încă din copilărie: Pânade, Iclod, Biiia, Bucerdea Grânoasă (unde s-a născut Ioan Trif, vărul lui Cipariu și tatăl lui Titu Maiorescu), Glogovețul, Cetatea de Baltă, Crăciunelul, Jidvei și toate celelalte. Din acest Jidvei, celebru azi prin marca vinurilor sale și Festivalul „Strugurele de aur“, sat cândva preponderent săsesc, cu puțini români, a cules Vasile Frățilă și mi l-a trimis și mie, transmis pe coperta a 2-a a *Graiului*

de pe Târnave, acest elogiu ciparian al limbii materne: „Mama când m-o legănat/
Rumânește n-o cântat,/ Rumânește n-o doinit/ Pân-ce din somn m-am trezit./ Cât
în lume oi umbla/ Limba maicii n-oi uita,/ Cât în lume oi trăi/ Limba maicii oi
vorbi./ Haida lin, dorule, lin/ Că și io-s pe loc străin./ Când oi h'i pe loc de-a néu/
Haida, dorule, mereu./ Când oi h'i la casa mea/ Hai, dorule, când îi vrea“.

Timpul și spațiul nu-mi îngăduie să stăruie mai mult asupra meritelor
personalității și cărților lui Vasile Frățilă, prestigiosul cărturar ciparian, omul atât
de sensibil, de-o rară și nobilă modestie.

Acestor cuvinte și sentimente statornice, nicidecum ocazionale, mi se alătură
și fratele Alexandru, descendent cu condeiul din aceeași spiță de cântăreți
cinstitori ai pământului natal, în graiul atât de colorat și viu al satelor de pe
Târnave.

La mulți ani și îmbrățișări fraterne, Vasile Frățilă din Sâncel!